

Asia C-635/23

Ennakkoratkaisupyyntö

Jättämispäivä:

23.10.2023

Ennakkoratkaisupyyntön esittänyt tuomioistuin:

Kammergericht (Berliini, Saksa)

Ennakkoratkaisupyyntön esittämistä koskevan päätöksen tekemispäivä:

20.10.2023

Kantaja:

WBS GmbH

KAMMERGERICHT

Välipäätös

[– –]

Asiassa, joka koskee

korruption poistamisesta ja ehkäisemisestä vastaavan Latvian tasavallan viraston 25.4.2019 antamaa

eurooppalaista tutkintamääräystä,

tässä tapauksessa vain

WBS GmbH:n osalta

[– –],

Kammergericht Berlinin (Berliinin osavaltion ylioikeus, Saksa) 4. rikosasioita käsittelevä jaosto on tehnyt 20.10.2023 seuraavan välipäätöksen:

Euroopan unionin tuomioistuimelle esitetään SEUT 267 artiklan nojalla seuraava ennakkoratkaisukysymys:

Voiko eurooppalaisen tutkintamääräyksen, joka koskee määräyksen antaneen valtion lainsäädännön nojalla tuomioistuinten määrättäväksi varattua toimenpidettä, antaa rikosasioita koskevasta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä 3.4.2014 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2014/41/EU 2 artiklan c alakohdan ii alakohdassa tarkoitettu muu toimivaltainen viranomainen yhteistyössä vahvistavan viranomaisen, joka ei ole tuomioistuin, kanssa, kun määräyksen antavan valtion tuomioistuin on aiemmin hyväksynyt tutkintatoimenpiteen ja täyttänyt siinä yhteydessä direktiivissä 2014/41/EU säädetyt tutkinta- ja perusteluvaiheet?

Perustelut:

1 A. Tosiseikat

Korruption poistamisesta ja ehkäisemisestä vastaava Latvian virasto aloitti 5.4.2019 rikosoikeudenkäynnin, koska se epäili laajamittaista petosta, lainvastaista toiselle kuuluvan omaisuuden laajamittaista hukkaamista ja asiakirjojen väärentämistä sekä väärennettyjen asiakirjojen käyttämistä riikalaisen säätiön toimihenkilöitä vastaan. Virasto piti tutkintansa yhteydessä tarpeellisena järjestää kotietsintä yritysten FF GmbH:n ja WBS GmbH:n Berliinissä sijaitsevilla toimitiloilla ja vaati Riian kaupungin Vidzemen esikaupungin tuomioistuimen tutkintatuomaria hyväksymään nämä tutkintatoimenpiteet Latvian rikosprosessilain 179 ja 180 §:n mukaisesti. Tutkintatuomari hyväksyi vaatimuksen 24.4.2019 tehdyillä päätöksillä ja perusteli päätöstään sillä, että edellä mainittujen yritysten toimitiloissa on lähtökohtaisesti saatavilla oikeudenkäynnin kannalta merkityksellisiä asiakirjoja, tietojen tallennusvälineitä ja omaisuutta; kotietsinnällä pyrittiin niiden löytämiseen ja takavarikointiin, ja toimenpide oli välttämätön ja oikeasuhteinen.

- 2 Latvian korruption poistamisesta ja ehkäisemisestä vastaava virasto antoi 25.4.2019 direktiivin 2014/41/EU 2 artiklan c alakohdan ii alakohdassa tarkoitettuna muuna toimivaltaisena viranomaisena eurooppalaisen tutkintamääräyksen, jolla se pyysi Saksan liittotasavaltaa kuulemaan kahta todistajaa sekä panemaan täytäntöön – tutkintamääräykseen liitetyt – 24.4.2019 päivätyt tutkintatuomarin kotietsintämääräykset. Latvian tasavallan yleisen syyttäjän virasto vahvisti eurooppalaisen tutkintamääräyksen ja toimitti sen Berlinin syyttäjänvirastoon.
- 3 Myös Berliinin Amtsgericht Tiergarten (Tiergartenin alioikeus) määräsi Berliinin syyttäjänviraston asiaa koskevan hakemuksen perusteella FF GmbH:n ja WBS GmbH:n toimitiloissa järjestettävästä kotietsinnästä. Sen perusteella 13.5.2019 toteutetuissa kotietsinnöissä takavarikoitiin useita todisteita.
- 4 FF GmbH:n ja WBS GmbH:n edustajat valittivat oikeusaputoimenpiteestä ennakkoratkaisua pyytävään tuomioistuimen jaostoon ja vaativat sitä muun muassa toteamaan, että takavarikoitujen todisteiden luovuttaminen Latvian tasavallalle ei ollut sallittua. FF GmbH:n osalta jaosto pani vireille menettelyn,

jossa se pyysi Bundesgerichtshofilta ennakkoratkaisua, jolla se selventäisi oikeusavun sallittavuutta koskevaa oikeuskysymystä; WBS GmbH:n osalta se päätti muun muassa, että todisteiden luovuttaminen oli sallittua sillä edellytyksellä, että takavarikoitujen alkuperäisten asiakirjojen sijasta luovutettaisiin näiden asiakirjojen oikeaksi todistetut jäljennökset. WBS GmbH:lta takavarikoitujen todisteiden luovuttaminen ei tämän vuoksi tullut kysymykseen senkään vuoksi, että Berliinin syyttäjäviranomaisen mukaan piti odottaa Bundesgerichtshofin tutkintamenettelyn lopputulosta.

- 5 Bundesgerichtshofin päätöksen jälkeen WBS GmbH:n edustaja vaati edelleen tuomioistuinta muun muassa toteamaan, että takavarikoitujen todisteiden luovuttaminen Latvian tasavallalle olisi kiellettyä. Hän katsoo, että jaoston olisi – kansallisen lainsäädännön säännösten mukaisten tätä koskevan mahdollisuuden perusteella – annettava uudelleen ratkaisu todisteiden luovuttamisen hyväksyttävyydestä, koska oikeustila on muuttunut. Euroopan unionin tuomioistuimen tällä välin eli 16.12.2021 asiassa C-724/19 antaman tuomion mukaan eurooppalaisen tutkintamääräyksen, joka koskee määräyksen antaneen valtion lainsäädännössä tuomioistuinten määrättäväksi varattua toimenpidettä, voi antaa vain tuomioistuin. Takavarikoitujen todisteiden luovuttaminen on siten joka tapauksessa nykyään kiellettyä, koska takavarikointia edeltävä kotietsintätoimenpide on varattu Latvian tasavallassa tuomioistuinten määrättäväksi, mutta eurooppalaista tutkintamääräystä ei ole antanut tuomioistuin.
- 6 Berliinin syyttäjänvirasto on kysynyt Latvian tasavallan yleisen syyttäjän virastolta, voisiko tuomioistuin mahdollisesti antaa eurooppalaisen tutkintamääräyksen uudelleen. Latvian tasavallan yleisen syyttäjän viraston mukaan tällaista mahdollisuutta ei ole olemassa, koska Latvian tasavallan lainsäädännössä ei säädetä tätä koskevasta oikeusperustasta.
- 7 Jaosto on lykännyt ratkaisun antamista hakemuksesta, jonka mukaan valituksen hyväksyttävyydestä olisi tehtävä uusi päätös, nyt käsiteltävässä välipäätöksessä esitetyn kysymyksen selventämiseksi ja määrännyt takavarikoitujen todisteiden luovuttamisen lykkäämisestä.
- 8 B. Ennakkoratkaisukysymyksen perustelut

I. Euroopan unionin tuomioistuimen neljäs jaosto totesi 16.12.2021 asiassa C-724/19 antamassaan tuomiossa, että rikosasioita koskevasta eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä 3.4.2014 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2014/41/EU 2 artiklan c alakohdan i alakohtaa on tulkittava siten, että se on esteenä sille, että syyttäjällä on rikosoikeudenkäyntiä edeltävässä vaiheessa toimivalta antaa kyseisessä direktiivissä tarkoitettu eurooppalainen tutkintamääräys, jolla pyritään hankkimaan televiestintään liittyviä liikenne- ja paikkatietoja, kun vastaavassa kansallisessa tapauksessa tällaisten tietojen hankkimista koskevan tutkintatoimenpiteen toteuttaminen kuuluu tuomarin yksinomaiseen toimivaltaan. Nyt käsiteltävässä asiassa Bulgarian yleisen syyttäjän virasto oli antanut direktiivin 2014/41/EU 2 artiklan c alakohdan i alakohdassa

tarkoitettuna viranomaisena ilman bulgarialaisen tuomioistuimen aikaisempaa osallistumista menettelyyn eurooppalaisen tutkintamääräyksen, jonka kohteena oli televiestintään liittyvien liikenne- ja paikkatietojen hankkiminen. Kyseessä ovat tässä yhteydessä toimenpiteet, joista Bulgarian yleisen syyttäjän virasto olisi saanut määrätä vain tuomioistuimen antaman luvan perusteella.

- 9 II. Soveltaessaan unionin tuomioistuimen tuomiossa vahvistettuja periaatteita nyt käsiteltävään asiaan jaosto olisi todennut, että takavarikoitujen todisteiden luovuttaminen Latvian tasavallalle on kiellettyä.

Saksan lainsäätäjät on pitänyt direktiivin 2014/41/EU säännöksiä, jotka koskevat määräyksen antavan viranomaisen toimivallalle asetettavia vaatimuksia, kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain (Gesetz über die internationale Rechtshilfe in Strafsachen, jäljempänä IRG) 91 d §:n 1 momentissa valituksen tutkimisen edellytyksenä. IRG:n 91 d §:n 1 momentin sanamuoto on seuraava:

1) Oikeusavun antaminen on sallittua vain silloin, kun määräystä pyytävä jäsenvaltio käyttää pyyntöä esittäessään eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä annetun direktiivin liitteessä A tai liitteessä C olevaa, asianomaisena ajankohtana voimassa olevaa lomaketta,

1. jonka on laatinut eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä annetun direktiivin 2 artiklan c alakohdan i alakohdassa tarkoitettu oikeusviranomainen, tai

2. jonka on antanut jokin muu kuin 1 kohdassa mainittu viranomainen, jonka määräystä pyytävä jäsenvaltio on määritellyt siihen toimivaltaiseksi, ja jonka on vahvistanut eurooppalaisesta tutkintamääräyksestä annetun direktiivin liitteessä A olevan lomakkeen L jakson 1 kohdassa tarkoitettu viranomainen.

- 10 IRG:n 91 d §:n 1 momentin nojalla takavarikoitujen todisteiden luovuttaminen Latvian tasavallalle on kiellettyä; eurooppalaisen tutkintamääräyksen on näet antanut määräyksen antava viranomainen, joka ei ole toimivaltainen, siltä osin kuin se koskee luovuttamiseen erottamattomasti liittyvää kotietsintätoimenpidettä. Korruption poistamisesta ja ehkäisemisestä vastaava virasto ei olisi siinä yhteydessä direktiivin 2 artiklan c alakohdan ii alakohdassa tarkoitettu muu viranomainen, sillä se ei olisi ollut vastaavassa kotimaisessa tapauksessa toimivaltainen määräämään kotietsinnästä. Latvian rikosprosessilain 179 ja 180 §:n mukaan kotietsinnöistä voi lähtökohtaisesti määrätä vain tuomioistuin. Säännösten englanninkielinen käännös (Lähde: <https://wipolex-res.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/lv/lv043en.pdf>) – siltä osin kuin sillä on merkitystä oikeudenkäynnin kannalta – on seuraava:

Section 179. Searches

1) *A search is an investigative action whose content is the search by force of premises, terrain, vehicles, and individual persons for the purpose of finding and removing the object being sought, if there are reasonable grounds for believing that the object being sought is located in the site of the search.*

2) *A search shall be conducted for the purpose of finding objects, documents, corpses, or persons being sought that are significant in criminal proceedings.*

Section 180. Decision regarding a Search

1) *A search shall be conducted with a decision of an investigating judge or a court decision. An investigating judge shall take a decision based on a proposal of a person directing the proceedings and materials attached thereto.*

2) [--]

3) *In emergency cases where, due to a delay, sought objects or documents may be destroyed, hidden, or damaged, or a person being sought may escape, a person directing the proceedings may conduct a search with the consent of a public prosecutor. [--]*

- 11 Jos unionin tuomioistuimen tuomioon C-724/19 perustuvien oikeusperiaatteiden perusteella pitäisi siten todeta, ettei oikeusavun antaminen ole sallittua, siitä seuraisi, että Berliinin yleisen syyttäjän viraston antama eurooppalainen tutkintamääräys pitäisi palauttaa direktiivin 2014/41/EU 9 artiklan 3 kohdan nojalla Latvian tasavallalle.
- 12 III. Jaosto on kuitenkin epävarma siitä, onko unionin tuomioistuimen asiassa C-724/19 annetusta tuomiosta johtuvia periaatteita sovellettava tässä tapauksessa muuttamattomina vai eikö pikemminkin riitä, että määräyksen antavan valtion tuomioistuin on hyväksynyt riidanalaisen tutkintatoimenpiteen ennen eurooppalaisen tutkintamääräyksen antamista ja täyttänyt siinä yhteydessä direktiivissä 2014/41/EU säädetyt tutkinta- ja perusteluelvoitteet.
- 13 1. Nämä epäilyt johtuvat ensinnäkin siitä, että unionin tuomioistuimen tuomio koski 2 artiklan c alakohdan i alakohdassa tarkoitettua viranomaista, mutta tässä tapauksessa määräyksen antavana viranomaisena on ollut 2 artiklan c alakohdan ii alakohdassa tarkoitettu ”muu määräyksen antavan valtion määrittelemä toimivaltainen viranomainen”. Jaosto ei kykene päättämään yksiselitteisesti unionin tuomioistuimen tuomiosta, koskevatko siinä luetellut periaatteet samalla tavoin 2 artiklan c alakohdan ii alakohdan nojalla annettua eurooppalaista tutkintamääräystä. Unionin tuomioistuin totesi tuomionsa 29 ja 30 kohdassa seuraavaa:

”29 Tämän säännöksen sanamuodosta ilmenee näin ollen, että tutkintamääräyksen antavan viranomaisen on kaikissa kyseisen säännöksen kattamissa tilanteissa oltava kyseessä olevassa asiassa toimivaltainen joko tuomarina, tuomioistuimena, tutkintatuomarina tai syyttäjänä tai – jos se ei ole oikeusviranomainen – tutkintaviranomaisena.

30 Kyseisen säännöksen sanamuodon tarkastelun perusteella ei sitä vastoin yksinään voida ratkaista sitä, onko ilmaisulla ”kyseessä olevassa asiassa toimivaltainen” sama merkitys kuin ilmaisulla ”jolla on kansallisen lainsäädännön mukaisesti toimivalta antaa todisteiden hankkimista koskeva määräys” ja voiko syyttäjällä olla siten toimivalta antaa eurooppalainen tutkintamääräys, jolla pyritään hankkimaan televiestintään liittyviä liikenne- ja paikkatietoja, kun vastaavassa kansallisessa tapauksessa tällaisten tietojen hankkimista koskevan tutkintatoimenpiteen määrittäminen kuuluu tuomarin yksinomaiseen toimivaltaan.”

- 14 Tätä voitaisiin jaoston mielestä tulkita siten, että 2 artiklan c alakohdan ii alakohdassa tarkoitettu muu viranomainen voi olla toimivaltainen määräyksen antava viranomainen myös silloin, kun toimenpiteestä määrittäminen kuuluu kansallisen lainsäädännön mukaan yksinomaan tuomioistuimille, ja että – ilmeisesti myös tässä tapauksessa vaadittava – tuomioistuimen osallistuminen voi tällaisessa tapauksessa tapahtua jossain toisessa vaiheessa.
- 15 2. Toiseksi nyt käsiteltävä tapaus poikkeaa unionin tuomioistuimen tuomion taustalla olevasta tapauksesta siltä osin kuin määräyksen antavan valtion tuomioistuin on hyväksynyt määräyksen antavan valtion lainsäädännön mukaan tuomioistuimille varatun tutkintatoimenpiteen ennen eurooppalaisen tutkintamääräyksen antamista ja todennut sen siinä yhteydessä välttämättömäksi ja oikeasuhteiseksi. Tämä johtaa jaoston mielestä siihen, että unionin tuomioistuimen tuomion taustalla olevat perustelut eivät suurimmaksi osaksi päde nyt käsiteltävässä asiassa.
- 16 Unionin tuomioistuin nojautuu tuomioissaan jaoston käsityksen mukaan lähinnä seuraaviin kolmeen perusteluun:
- 1) Vain viranomaiset, jotka ovat kansallisen lainsäädännön mukaan toimivaltaisia määrittämään kyseessä olevasta toimenpiteestä, voivat kohtuudella täyttää direktiivissä säädetyt tutkinta- (6 artiklan 1 kohdan a alakohta) ja perusteluvelvoitteet (vrt. 32–34 kohta).
 - 2) Direktiivin 2014/41 6 artiklan 1 kohdan b alakohdan perusteella määräyksen antava viranomainen voi antaa eurooppalaisen tutkintamääräyksen vain sillä edellytyksellä, että eurooppalaisessa tutkintamääräyksessä mainittu tutkintatoimenpide olisi voitu määrätä samoin edellytyksin vastaavassa kansallisessa tapauksessa (35 kohta).
 - 3) Eron tekeminen eurooppalaisen tutkintamääräyksen antavan viranomaisen ja viranomaisen, jolla on toimivalta määrätä kotimaisen

rikosoikeudellisen menettelyn yhteydessä tutkintatoimenpiteistä, välillä voisi tehdä yhteistyöjärjestelmän monimutkaisemmaksi ja vaarantaa siten yksinkertaisen ja tehokkaan järjestelmän käyttöönoton (36–38 kohta).

17 a) Edellä 1 ja 2 kohdassa esitetyillä seikoilla ei ole jaoston mielestä merkitystä nyt käsiteltävässä tapauksessa. Kansallisen lainsäädännön mukaan tutkintatoimenpiteen osalta toimivaltainen viranomaisen on noudatettava direktiivin 6 artiklan 1 kohdan a alakohdan mukaisia tutkintavelvoitteita ennen eurooppalaisen tutkintamääräyksen antamista; toimivaltainen tutkintatuomari on määräyksessään esittänyt, että Berliinissä toteutettavat kotietsinnät ovat välttämättömiä ja oikeasuhteisia. Erityisiä perusteluvaatimuksia ei tarvinnut tässä tapauksessa – toisin kuin tapauksessa, joka oli unionin tuomioistuimen asiassa C-724/19 annetun tuomion taustalla – noudattaa. Määräyksen antava viranomaisen on antanut eurooppalaisen tutkintamääräyksen myös niiden edellytysten mukaisesti, joiden täytyessä tutkintatoimenpiteestä olisi voitu määrätä vastaavassa kotimaisessa tapauksessa; se on pyytänyt kotietsintää aikaisemmin tuomioistuimessa, ja tuomioistuin on hyväksynyt kotietsinnän ennen eurooppalaisen tutkintamääräyksen antamista.

18 b) Jäljelle jäävät siis jaoston käsityksen mukaan vain 3 kohdassa esitetyt seikat.

aa) Jaosto katsoo tältä osin ensinnäkin, että tätä perustelua on tarkasteltava erikseen. Sen mielestä se, että eurooppalaisen tutkintamääräyksen antaneen viranomaisen ja kansallisen lainsäädännön mukaan toimenpiteestä määräämiseen toimivaltaisen viranomaisen olisi välttämättä oltava sama, saattaisi johtaa yksinkertaistamisen lisäksi myös monimutkaistumiseen. Tämä pätee erityisesti jäsenvaltioihin, joissa tutkintatuomarilla – kuten Saksan oikeusjärjestelmässä – ei ole keskeistä asemaa tutkintamenettelyssä, vaan se toimii vain tapauskohtaisesti tutkinnoissa, esimerkiksi toteuttaessa tiettyjä yleisen syyttäjän vaatimia tutkintatoimenpiteitä tai määrättäessä ja vahvistettaessa pakkotoimenpiteitä, jotka on kansallisessa rikosprosessioikeudessa varattu tuomioistuimen määrättäviksi. Joka tapauksessa Saksan oikeusjärjestyksessä tutkintatuomarille vain tapauskohtaisesti kuuluva toimivalta johtaa siinä yhteydessä siihen, että tällä on oikeudenkäyntiasiakirjat käytettävissään vain päätöksensä tekohehkellä, eivätkä sille kuulu myöskään tutkinnan alat, joita sen päätös ei koske, eivätkä tapahtumat, jotka ajoittuvat sen päätöksen jälkeen. Jos tutkintatuomari luokitellaan määräyksen antavaksi viranomaiseksi, sen on näin ollen silloin, kun täytäntöönpanoviranomaiset esittävät jälkepäin mahdollisia kysymyksiä esimerkiksi direktiivin 6 artiklan 3 kohdan ensimmäisen virkkeen nojalla, ensin pyydettävä oikeudenkäyntiasiakirjoja ja tutustuttava (uudelleen) tutkintaan ja sen senhetkiseen tilaan. Tämä johtaa valituksen tutkimisen viivästymiseen.

19 Voitaneen lisäksi kuvitella tapauksia, joissa eurooppalainen tutkintamääräys – kuten tässä tapauksessa – koskee tutkintatoimenpiteiden, joista voi määrätä vain tuomioistuin, lisäksi myös toimenpiteitä, joiden osalta tilanne ei ole tällainen. Tällaisessa tapauksessa lienee olemassa se mahdollisuus, että jokainen

viranomainen antaa omaan toimivaltaansa kuuluvalla alalla erikseen eurooppalaisen tutkintamääräyksen. Täytäntöönpanovaltiolla olisi silloin kahden yhdenmukaiseen asiasisältöön liittyvän eurooppalaisen tutkintamääräyksen osalta kaksi eri määräyksen antavaa viranomaista yhteyshenkilönä. Myös tämä voi jaoston mielestä monimutkaistaa yhteistyöjärjestelmää.

- 20 bb) Jaosto tiedustelee toiseksi, oikeuttaisivatko jo 3 kohdassa esitetyt seikat asian C-724/19 periaatteista ilmenevät jäsenvaltioiden harkintavaltaa direktiivin 2014/41 täytäntöönpanon yhteydessä koskevat rajoitukset. Jaoston epäilykset johtuvat siinä yhteydessä myös vertailusta eurooppalaiseen pidätysmääräykseen liittyvään oikeustilaan, jonka yhteydessä määräyksen antavan viranomaisen ja luvan myöntävän viranomaisen erottamista toisistaan pidetään sallittuna riippumatta myös siinä yhteydessä merkityksellisestä tavoitteesta yksinkertaistaa aikaisemmin monimutkaista jäsenvaltioiden välisen yhteistyön järjestelmää (vrt. eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä 13.6.2002 tehdyn neuvoston puitepäätöksen 2002/584/YOS johdanto-osan 5 perustelukappale) (vrt. unionin tuomioistuimen suuren jaoston 27.5.2019 antama tuomio asiassa C-509/18).
- 21 Tästä syystä jaosto esittää seuraavan kysymyksen:

[– –] [Ennakkoratkaisukysymyksen toisinto]

[– –]